

protumačena, posebno u ogledima A. Jevtića *Razvoj bogoslovlja kod Srba – Teološki pogledi* 3-4, 1982, Beograd, kao i u poznatoj raspravi istog pisca *Bogoslovlje svetoga Save*, Beograd 1977. – svetosavlje u suštini ostaje nedefinisan pojam jer nije dovoljno osvetljena geneza ideje. Ako se pod svetosavljem razume misao i delo velikog svetitelja i prosvetitelja u jednom istorijskom vremenu, nesporazuma ne bi ni trebalo da bude. Međutim, u savremenim raspravama se postupa drugačije i u prvi plan se ističe ideološka komponenta pojma i svetosavlje se shvata kao nacionalna – a još češće kao nacionalistička – ideologija za koju se naglašava da je izvorno, organski srpska ideologija. Sam izraz svetosavlje je relativno novijeg datuma, nastao kasno u krugovima beogradskih bogoslova krajem tridesetih godina koji su izdavali časopis *Svetosavlje* u Beogradu čiji su saradnici bili ruski crkveni emigranti iz kruga poznatog "karlovačkog raskola". Nije mala uloga ni žičkog episkopa N. Velimirovića koji je godine 1935. u svom čuvenom predavanju pod naslovom *Nacionalizam svetoga Save* udario temelje jednoj takvoj ideologiji koju će *Srpski kulturni klub* politički podržati. Nikolaj je isticao nekakvu "azijsku sposobnost" sv. Save koji je utemeljio "jevanđeljski organski nacionalizam". To je po Nikolaju ideja sv. Save – za šta nije ponudio dokaze – koju niko nije razumeo osim velikog nemačkog vođe A. Hitlera koji navodno uspeva da stvori "nacionalnu crkvu". Ostalo je neobjašnjeno o kakvoj se crkvi radi ako se zna da je Hitler po sopstvenom priznanju bio ateista, osim ako nije reč o divljenju Hitlerovoj manipulaciji protestantskom crkvom.

Čak i danas, kada se izraz *svetosavlje* koristi ideološki i organicistički utemeljuje, pojam ostaje nedefinisan.

Tim se problemom iscrpnije pozabavio poznati holandski istraživač Geert van Dartel u svojoj doktorskoj disertaciji pod naslovom *Cirilometodska ideja i svetosavlje*, Zagreb 1984, koja uspostavlja istorijski smisao kulta koji je davno nastao i njegovu ideološku upotrebljivost koja i danas traje. Tako shvaćena svetosavska ideja označava prekid sa tradicijom Ćirila i Metodija iz vremena nerazdeljene crkve i isticanje nacionalne ideje u smislu osamostaljivanja SPC godine 1219. Pomenuti holandski istraživač ideju svetosavlja istorijski određuje kako su to činili i naši istraživači čijih se radova danas malo ko seća. On nudi zaključak koji je važan: "Pozadina se svetosavske ideje nalazi u kulturološkom kultu sv. Save u karlovačkoj metropoliji od polovine 19. stoljeća u kojem su bile isprepletene religiozno-crkvene i nacionalno-političke dimenzije". Danas imamo jednu tipično organicističku recepciju svetosavlja što je tema koja zaslužuje poseban osvrt. Svesni da organicističke ideje imaju ograničenu moć u sferi društvenih realija i sociološke empirije, organicisti insistiraju na ideološkom – jednom izabrani obrazac se upravo ideološki pravda a ideološki obrasci imaju nesumnjivu moć u malim zatvorenim zajednicama koje se po svojoj prirodi opiru procesima modernizacije. Iz činjenice da je crkva monarhijalno-harizmatički ustrojena svakako se ne može izvoditi model koji bi važio za državu u smislu moderne ljudske zajednice. Crkva i njen vid ustrojstva su postojali i kada nije bilo države, kao što postoje i u modernoj republici. Raskid saveza između "trona i oltara", koji je za J. de Mestra ili L. Bonala bio nepromenljiv, otvorio je nove horizonte crkvi mnogo bolje i mnogo razumnije od onih koje podrazumeva organicističko dogma. Ta dogma funkcioniše u "zatvorenom tipu zajednice" kakva je patrijarhalna zadruga i nije sigurno da bi ona realno mnogo značila u savremenom društvu. Organicisti su dosledni jednom izabranom obrascu koji opstaje kao organska svest kao viši oblik svesti od "pojedinačne svesti". "Nacionalna duhovna revolucija srpskog društva" koja se ističe kao cilj nije empirijski utemeljen koncept i nema znakova koji bi potvrđivali neki sličan proces. To je problematično i sa čisto antropološkog stanovišta jer, rečeno crkvenim jezikom, spasenje je individualno a ne kolektivno. "Individualna misao", kako ističe poznati istraživač srpske organicističke misli, "ima razorno dejstvo i na organsku stabilnost ne samo braka i porodice već i nacije". Stoga se za sve probleme u srpskom društvu preporučuje lek sadržan u "organskoj misli i domaćinskoj praksi". Još je karakterističniji jedan drugi stav u kojem se opet prepoznaje stara organicistička shema – da bismo otkrili svoj nacionalni identitet "moramo zaboraviti Ruvarce, S. Markovića, S. Jovanovića i V. Ćorovića".

Organicistička misao se danas obnavlja kao ideološka potreba u praznom prostoru nakon takozvanog "kraja ideologija".